

Filozofická kinantropologie: setkání filozofie, těla a pohybu (shrnutí od Martínkové)

Originál: Philosophical kinanthropology: meeting point of philosophy, body and movement

Autor knihy: Ivo Jirásek

Martínková, I. (2007). Philosophical Kinanthropology: The Meeting Point of Philosophy, Body and Movement [Filozofická kinantropologie: setkání filozofie, těla a pohybu] By Ivo Jirásek. Published 2005 by Palacký University, Olomouc, Czech Republic. Journal of the Philosophy of Sport, 34(2), 214–216.

Překlad vypracovala: Julie Tulková

Shrnutí

Kniha je komplexním pokusem o založení nového oboru nazývaného filozofická kinantropologie, vycházející z definice filozofie sportu, tak jak je pojmána v současné době, a to včetně zakotvení v rámci filozofické antropologie. Na rozdíl od převládajícího diskursu spočívajícího v analýzách pohybové aktivity prostřednictvím filozofického procesu, tento text usiluje o formu, která se podobá "koperníkovskému obratu". To znamená, že usiluje o obohacení filozofie přidáním témat z oblasti pohybu. Základním záměrem není hlubší pochopení kulturních subsystémů (např. pohybová kultura, sport a tělesná cvičení), ale je odkazem na potenciální objevování smyslu našeho lidského způsobu bytí prostřednictvím pohybu.

Dílo je rozděleno na zkoumání čtyř oblastí. První je vymezena rámcem antropologického zkoumání a jeho kinantropologickou specifikací (tedy hranicemi antropologie a kinantropologie, filozofické antropologie a filozofické kinantropologie).

Druhá oblast se zabývá fenoménem kultury, těla a pohybu a jejich celkového propojení v rámci pohybové kultury (s možnostmi autentické existence v oblasti pohybové kultury).

Třetí se zabývá metafyzickými, antropologickými a sociologickými otázkami. Etickými souvislostmi kinantropologie (včetně zaměření se na smysl a celistvost, čas a časovou dimenzi,

trávení volného času, zkušenosti a prožitky ve školství, fenomén vítězství, fair play a dopingu, dále také na filozofické, náboženské a kulturní otázky a ideologické aspekty olympiády a bazální struktury momentů sportovních událostí).

A poslední čtvrtá oblast se věnuje přehledu institucionalizace a struktury personálního zabezpečení současného vývoje odvětví.

Nyní se zaměříme na přiblížení hlavních myšlenek vyjádřených v jednotlivých kapitolách. Intelektuální přístupy této práce vycházejí z předpokladu, že veškerá zkoumání toho, co je lidské, by mohlo být shrnuto do obecného označení – diskurs antropologie. Základní antropologické schéma (např. fyzická antropologie, paleoantropologie, etnická antropologie, kulturní antropologie, sociální antropologie) je pak aplikováno na souvislosti, jimiž se zabývá kinantropologie, tedy na relativně poměrně novou antropologickou disciplínu zabývající se pohybem člověka. Tento metodologický přístup však není tradiční v odborné kinantropologické literatuře (kinantropologie je často chápána jako celá disciplína bez nutnosti jejího rozšíření), a proto je valná část první kapitoly knihy věnována podrobné diskuzi a argumentaci, proč je právě kinantropologie nejvhodnějším názvem pro zkoumání lidského pohybu.

Dílo dále rekapituluje změny ve vědeckém diskursu v České republice v devadesátých letech 20. století v systému věd o tělesné kultuře jako takové. Ty se posunuly směrem ke kinantropologii. Nabízí různé definice tohoto oboru s cílem zdůraznit její akcent na záměrnost, smysl pro orientaci a intenzitu pohybových aktivit člověka, a zároveň na prostředí pro pohybové aktivity, jenž je nezbytné pro kinantropologická zkoumání.

Takové chápání kinantropologie se řadí do široce antropologické dimenze. V souladu s tímto přístupem (na základě ústředního postavení člověka, a následně na základě diferenciacie antropologie), pak máme strukturální členění kinantropologie na etnickou, fyzickou, kulturní a sociální, filozofickou, pedagogickou, ekonomickou, psychologickou a etnografickou, právní.

Poslední část této knihy upozorňuje na nutnost rozlišování mezi popisem reality a jazykovým popisem, která je v kinantropologických úvahách ne vždy dodržována. Následující část textu nastíní základ filozofické antropologie (který se nezabývá otázkami souvisejícími s pozorováním lidských bytostí, ale naopak analyzuje celistvost lidského způsobu bytí, takže zahrnuje i otázky, jako je smysl lidského života, autenticita existence, vztah mysli a těla a další) a zmiňuje se o vývoji některých myšlenek z dějin tohoto filozofického odvětví. Dílo vyzdvihuje holistický přístup (nahlíží na člověka jako na bytost, která je integrální a nedělitelné jednoty).

Dílo dále pokračuje směrem k vymezení filozofické kinantropologie (seznámením se s alternativními názvy disciplíny ve variantách, se kterými se můžeme setkat v České republice

i v zahraničí: filozofie sportu, filozofie tělesné kultury, filozofie Olympiády, filokinezika, kinefilozofie, kinantroposofie, ekosofie sportu).

Základním úkolem filozofické kinantropologie je přemýšlení nad smyslem lidského bytí, které přichází prostřednictvím fenoménu lidského pohybu, zejména v oblasti pohybových aktivit, hlavně v oblastech jeho kultivace.

Symbol kultury, který lze interpretovat v nevyčerpatelném množství způsobů (můžeme se setkat s až dvě stě různými definicemi). Jedna z možností je podstatná pro kinantropologické chápání pohybu. Protože oblast kultury pohybu je možné vnímat jako jeden ze subsystémů kultury (v blízkosti umění, práva, filozofie, jazyka atd.)

Stručné přiblížení různých kulturologických škol nám pomáhá k pochopení kultury v její komplexnosti (evolucionismus, difuzionismus, konfiguracionismus, funkcionalismus, funkční strukturalismus, marxismus, sémiotický přístup a symbolická antropologie), protože otázky vědy o kultuře jsou relevantní i v kinantropologických souvislostech.

Tělo, které je vědecky zkoumáno na materiální úrovni (tělo jako entita), je vnímáno různě, dle některých možných přístupů ve filozofickém diskurzu. Za zmínku stojí dualismus, monismus, triadismus a holismus.

Holistický přístup (osobnost jako jednota tělesné, duševní, sakrální a psychické složky), který se zaměřuje na osobnost jako celek sociálního bytí je zdůrazňován jako nejvýznamnější pro další úvahy, a je podpořen některými přístupy, které úzce souvisejí s tématem tělesnosti, a které se vymykají nyní platnému vědeckému paradigmatu (např. podněty východních typů spirituality které nerozlišují hranici duchovnosti a duchovního světa těla tak ostře jako západní vědecké přístup). Rozptýl kulturních interpretací těla jako symbolu a jeho sociálních rolí (vztah konvence a společenské role, tělesného projevu, společenský význam tělesné velikosti, odstínu opálení nebo nahoty vs. zahalení) je zmíněn v první řadě v tématu povahy těla a zdraví.

Filozofický problém pohybu se netýká jeho skutečné podoby, ale spíše možnosti jeho racionálního uchopení. Možnost hlouběji se zamyslet nad tím, co je to fenomén pohybu (nejen na pragmatické rovině rychlosti či vzdálenosti sportovního výkonu) je také otevřen v jeho kinantropologickém hodnocení. Pohyb nejen v podobě lokomoce ale i v existenciálním rozsahu pohybu ve filozofii Jana Patočky. Kultura, tělo a pohyb se slévají do celkového fenoménu kultury pohybu. Protože sport je (nejen v zahraničí) běžně používaným pojmem pro všechny oblasti pohybových aktivit, je nevyhnutelné, že budeme porovnávat základní rozlišení těchto přístupů. Jeho systematická analýza a pojetí pohybových aktivit byla po dlouhou dobu označována termínem tělesná kultura. Proto je v této práci věnováno poměrně dost prostoru

vymezení tohoto pojmu subsystémům kultury (včetně celé řady různých definic, které odkazují na nejednotnost jednotlivých autorů), se zaměřením na různé země.

Filozofie vždy směřuje k preferenci smysluplnosti a celistvosti. Pro potřeby kinantropologie (a jejího celostního vnímání) je třeba poukázat na rozdíl mezi tzv. vnímáním celistvosti v podobě starého řeckého slova pan (celistvost jako (jako složenina částí) a holon (celistvost jako základní jednota) s hodnotovou preferencí druhého z nich. Význam lidského bytí skrze pohyb není možné analyzovat bez upřesnění pojetí „významu“. Jedná se formu způsobu prožívání (nikoliv kategorie transcendence člověka), a tedy autentické existence.

V období nepřítomnosti smyslu a duchovního vakua, jejich roli mohou převzít vnější jevy (v oblasti pohybové kultury například: vítězství, rekord, společenská prestiž nebo finanční odměna), které vedou k disharmonii složek osobnosti (s důrazem na tělo a tělesnost s možností jejich ratifikace). Filozofická kinantropologie musí nahlas vyjádřit svůj nesouhlas s takovým projevem.

Následuje vymezení několika důležitých pojmů. Volný čas (leisure time) jako konstitutivní kategorie pohybové rekreace předpokládá přijetí času a časovosti. Po krátké rekapitulaci filozofického uznání času a po zamyšlení nad charakteristikami prožívání času, je odmítnuto pojetí volného času jako něčeho zbytkového, závislého, odvozeného. Naopak, pojetí dostupného času, které umožňuje osobní rozvoj s ohledem na celistvost vlastního bytí člověka je naznačeno v pracovním výkonu a jen v některých částech lidského prožívání. Takové pojetí času, jakým je tzv. volný čas (leisure time) je charakteristické pro staré řecké chápání schole a pro zážitkové vzdělávání v současnosti.

Zážitek s její potenciální diferenciací (nejen na úrovni lexikální, ale i na rovině významu a smyslu) od jiných způsobů obdobného je pro zážitkovou pedagogiku podpůrnou kategorií. Tato prostředí nepředstavují pouze ideologické snažení, ale především realizaci antických ideálů arête (dokonalost jakéhokoliv druhu), kalokagathia (tělesná a duševní harmonie a dokonalost) a paideia (výchova). Toto vnímání transcendence každodenního života do oblastí sacrum je podpořeno mytologickým způsobem chápání jednotlivého prvků a výkladem jejich využití při pobytu v přírodním prostředí.

Jeden z filozoficky nejpropracovanějších fenoménů pohybové kultury představují slova (volně přeloženo) zápas (game) a hra (play). V kontextu této knihy si autor klade otázku, zda je Finkův pojem ontologická analýza zápasu a hry dostatečně radikální. Po zvědomení záporné odpovědi nabízí alternativní teorii, která vychází z využití hypotézy možných světů s jejich ontologickou relevancí.

Vítězství a prohra jsou neodmyslitelně spjaty se zápasem a hrou. Vítězství vede k adoraci vrcholových osobností reprezentující koncept hrdiny a prohra vede do sféry nerozlišitelnosti poraženého.

Fair play jako ideologický podstupeň poctivé hry se přenáší z prostředí pohybové kultury do dalších rovin společenského života. Jedná se však o vyděračské rozptýlení tohoto fenoménu. Kulturní vzorce nečestné hry, například v případě Davida (v jeho souboji s Goliášem) nebo Odyssea, svědčí o této skutečnosti. Snaha dosáhnout vítězství za každou cenu vede k dosažení biologických hranic našeho lidského způsobu bytí, ale také k jejich protahování, zejména pomocí dopingu. Jeho fenomén, však nelze vynechat v rámci filozofické kinantropologie jen z ideologicky zaujatého stanoviska. Naopak je třeba ho racionálně probádat, a je třeba zaujmout argumentačně obhajitelné stanovisko. Je zřejmé, že používání takových prostředků, které vedou ke zlepšení výsledků, není dostačující vzhledem ke konečnosti každé osobnosti (smrt nelze nahradit). Tak by aplikace dopingu mohla být vnímána jako reprezentace nedostatečných prostředků, které jsou k dispozici pro autentickou existenci.

Pro většinu populace je sport nejpreferovanějším prostředím pro pohybovou kulturu. Je možné dát význam sportu skrze strukturování některých momentů sportovních událostí. Tento text zdůrazňuje (při vědomí možností pluralitních přístupů k takové struktuře) především skutečnost tělesnosti, sportovců, diváků, rozhodčích, snahu o dosažení hranice nemožnosti, dramatičnost a pseudonáboženské a mýtické aspekty sportovních událostí. Na základě rozdílných hodnot účastníků (pro například holistický přístup k osobnosti versus instrumentální přístup) k tělu, které se podřizuje takovému vnějšímu cíli, jakým je vítězství. Autor rozlišuje svět sportu a svět "sportu".

Závěr knihy se věnuje současným přínosům filozofického kinantropologického zkoumání své institucionální, personální podoby a krátké historie. Toto téma do jeho relativní ucelenosti uzavírají informace o „International Association for the Philosophy of Sport“ a „British Philosophy of Sport Association“, jakož i přehled autorů publikujících v tomto myšlenkovém okruhu v geografické oblasti střední Evropy (Česká republika, Slovensko, Polsko a Slovinsko).